

- III -

MAŞRIK/MIDDLE EST/MACHREK

25 OCAK 2011 DEVRİMİNDEN BU YANA MİSİR'DAKİ ANAYASAL DÖNÜŞÜMLER*

(CONSTITUTIONAL DEVELOPMENTS IN EGYPT SINCE
THE REVOLUTION OF 2011)

Yousri Elassar

*Kahire Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Öğretim Üyesi/
Professor of the constitutional Law at Cairo University*

ÖZET

Ocak 2011'deki halk devriminden sonra Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi, başkanlık yetkilerini kullanmak üzere görevlendirilmiştir. Siyasi temsilcilerin çoğunluğu yeni seçimlerden önce anayasanın hazırlanmasını ve özellikle cumhurbaşkanının yetkilerinin azaltılmasını istemişlerdir. Ancak Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi, büyük ölçüde önceki anayasadaki hak ve özgürlükleri içeren, bunun yanında seçimlerin şeffaflığını, aday olmanın kolaylaşmasını ve seçimlerin yargısal denetimini içeren anayasal bir belge hazırlamayı tercih etmiştir. Yapılan seçimlerde, hiçbir siyasi parti mutlak çoğunluğu sağlayamasa da, devrimci güçlerin aksine İslami yapılar çoğunluğu sağlamışlardır. Ancak yeni oluşan parlamentoda muhalefet güçleri, yargısal yolları etkili biçimde kullanmışlardır. Muhalefetin seçim kanunlarının bağımsızlar ve siyasi partiler arasında eşitsizlik bulunduğu gerekçesiyle anayasa mahkemesine yaptığı başvuru kabul edilmiş ve Anayasa Mahkemesi, parlamentonun yokluğuna karar verilmiştir. İkinci olarak Danıştay'a yapılan başvuruda Mahkeme, ulusal meclis ve danışma meclisinin İslamcı vekillerinin kurucu meclis üyelerini dışarıdan ve liyakate göre değil, siyasi motivasyonla seçtiğini tespit etmiştir. Üçüncü olarak Danıştay, verdiği bir diğer kararda ise Hüsnü Mübarek'in ulusal partisini feshetmiştir. Son olarak ağır ceza mahkemesi, Hüsnü Mübarek ve İçişleri bakanını göstericilere ateş açtırdıkları için müebbet hapse mahkûm etmiştir. Bu süreçte ulusal partinin liderlerinin siyasetten men edilmesini öngören yasa ise Anayasa

* Farnsızcadan çeviren Reha Yünlüel.

Mahkemesi tarafından iptal edilmiş, bu bağlamda ulusal parti cumhurbaşkanlığı seçimine katılmış ancak seçimi Müslüman Kardeşler'in adayları Morsi kazanmıştır. Yeni anayasa da Müslüman Kardeşler ve Seleflerinin görüşleri çerçevesinde hazırlanmıştır. Yeni cumhurbaşkanı Morsi'nin seçimi ve faaliyetleri, Konsey ve Cumhurbaşkanı arasında siyasi bir rekabet yaratmıştır. Konsey, anayasal bidirgede yaptığı bir değişiklikle - cumhurbaşkanının yanında- yasama yetkisinin kullanımına ortak olmuş, orduya ilişkin konularda münhasıran yetkili hale gelmiş ve yeni anayasa konusunda veto yetkisine sahip olmuştur. Cumhurbaşkanı ise bu eylemler karşısında AYM'nin seçim kanununu iptal kararını ve Konsey'in bildirge değişikliğini iptal etmiş, Konsey'i görevden alarak yerine bir savunma bakanı atamıştır. Bu tasarruflar ise yeniden AYM önüne taşınmıştır.

Siyasal açıdan ise Cumhurbaşkanının, yeni atamalarda nesnel kriterlere göre değil, siyasi yandaşlığa göre atama yapması, devrimli güçlere yönelik saldırılardan sorumlu içişlerini ayıklamaktan vazgeçip ve eski rejime bağlılığıyla tanınan bir generali içişleri bakanı olarak ataması muhalefet güçlerinde sert eleştirilere neden olmuştur. Öte yandan İslami güçler ile sol ve liberal muhalefet arasındaki diğer gerilim alanlarını da anayasadaki şeriat ifadesinin nitelendirilme biçimi, siyasi rejim tercihi konularında olmuştur. Ancak bütün siyasi güçler, ordunun yetkilerinin ülke savunmasıyla sınırlandırılması, parlamento ve Sayıştay denetimine tabi olması noktasında ortak yaklaşıma sahiptir. Geline aşamada Mısır devriminin geleceği, iktidar gücünün, farklı siyasi güçlerinin meşruluğunu görmesi, anayasa tartışmasında sol ve liberallerin görüşlerinin dikkate alınması ve başta işsizlik sorunu olmak üzere iktisadi krize karşı çözüm üretilmesine bağlıdır.

Anahtar Kelimeler: Mısır Devrimi, Müslüman Kardeşler, Selefler, Mısır'da'ta muhalefet, Mısır Anayasa Mahkemesi, parlamentonun feshi, Morsi, Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi

ABSTRACT

After the people's revolution on January 2011 the High Council of Armed Forces was entrusted to use the presidential authority. Many of the political representatives wanted to have a new constitution before the election. They especially demanded that the power of President of the Republic be diminished. But the High Council decided to prepare a document that had more or less the same rights and freedoms with the previous constitutions but also included transparency in elections, made it easier for people to be candidates, and paved the way for judicial

control of the elections. Even though after the elections none of the political parties had an absolute majority, instead of revolutionary forces, the Islamists were able to hold the majority. But in the new parliament the opposition was able to practice judiciary methods. The objection of the opposition regarding the inequality between the independents and political parties was accepted by the supreme court and the court decided that the parliament was non-existent. In addition after an admission to state council, the court decided the Islamist deputies of the constituent assembly and the advisory council were not chosen from outside and by merit, but by political motivation. Thirdly, the state council dissolved Husnu Mubarak's national party. Finally, the criminal court gave Mubarak and the Minister of the Interior a life sentence because they ordered the shooting of protestors. During this process the law on political prohibition of all national party leaders was canceled by the supreme court. In this context the national party entered the election for President of the Republic and the candidate of Muslim Brotherhood Mr Morsi won. The new constitution was prepared according to Muslim Brotherhood's and Selefist's view. Morsi's actions created a competition between the president and the council. The Council changed the constitutional charter and joined the president in the use of legislative power, became the exclusive authority on matters related to the army and obtained the right to veto the new constitution. The president of the republic responded by nullifying the supreme court's decision to nullify the election law and council's decision to change the constitutional charter. He then dissolved the council and assigned a secretary of defense. The actions were carried to supreme court as well.

From a political point of view, the president was criticized for appointing not by objective criteria but by political partisanship, since he appointed a general that was responsible of attacks against revolutionary forces. Another tension point between the Islamists and leftist and liberal opposition was about the definition of sharia in the constitution and the choice of political regime. But all parties agreed that the military authority had to be limited to national defense and that the military had to be audited by the court. At this point, the future of Egyptian revolution depends on the political power's ability to see acknowledge the legitimacy of different political forces, to consider the ideas of the leftist and liberal opposition in the constitutional debate and to provide solutions to economic crisis and unemployment.

Keywords: *Egyption revolution, Egyption Constitutional Court, Morsi, Islamistes, High Council nof Armed Forces*

GİRİŞ

Ordunun desteklediği ve koruduğu 25 ocak 2011 halk devrimi demokratik bir rejimi kurma ve nedeni olumsuz bilançosu olan eski devlet başkanı Hüsnü Mübarek rejimini yıkmak için önemli anayasal değişiklikleri başardı. Bununla birlikte ülkenin demokratikleşme süreci, bir yandan eski rejim yanlılarının devrimi başarısızlığa uğratmak ve hedeflerini gerçekleştirmesini engellemek amacıyla sarfettikleri büyük çabalar, öte yandansa geleneksel siyasi güçlerin kendi aralarındaki artık halk kitlelerinin meşru özlmlerini karşılamayan tartışmalarının karşı karşıya kaldığı ağır ekonomik kriz nedeniyle ciddi zorluklarla karşılaştı. Hâlbuki Devrimi başlatan gençlerin gösterileri ne hükümette ne de yeni Parlamento'da temsil edildiler, bu siyasi tecrübelerinin eksikliği ve mali olanaklarının olmaması ile açıklanabilir.

Müslüman Kardeşler ile seleftistlerden oluşan islamcı siyasi güçler boşluğu doldurdular ve Devrim sonrası yeni seçilen Parlamento'daki sandalyelerin çoğunluğunu kazandılar. Özgürlük ve Adalet Partisi'nin (Müslüman Kardeşler'in partisi) siyasi lideri 2012 Haziranında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazandı. Yeni Cumhurbaşkanının kurduğu hükümet belli bir açıklığı da karakterize etmektedir. Hükümet islamcı akımın üyeleriyle hiçbir siyasi partiye bağlı olmayan teknokratlardan oluşmakta.

Siyasi rejimin demokratikleştirilmesi süreci ciddi zorluklarla karşı karşıyadır. Ülke baştanbasa iki ana akıma bölünmüştür: İslamcı akım ve liberal akım. Aralarındaki farklar yalnızca siyasi ve ekonomik konularda değil fakat toplumun kimliğine de ilişkindir. İlk akımın büyük kısmı resmi din kurumu olan El Ezher Üniversitesi'nin, kamu erklerinde bağlayıcılığı olacak, talimatlarına göre siyasi ve hukuki bir düzen tasarısını hayata geçirmeye çalışmaktadır. İkinci akım ise Mısır toplumunun medeni ve özgürlükçü kimliğini savunmakta ve dini kurumlar tarafından kabul edilmiş dini metinlerin yorumlarına herhangi bir hukuksal güç vermeyi reddetmektedir.

Tebliğimizde şu üç nokta sırasıyla işlenecektir:

- I-** Geçiş sürecindeki anayasal dönüşümler
- II-** Yeni Cumhurbaşkanının seçimi ve tartışmalı Anayasanın yayımlanması
- III-** Gelecek için perspektifler ve yeni düzenin başarı koşulları

I. Geçiş sürecindeki anayasal dönüşümler

25 Ocak 2011 Halk Devriminin başarıya ulaşmasının ardından, eski başkan Mübarek istifa baskısı altında, yeni cumhurbaşkanının seçimiyle son bulacak geçici dönem boyunca Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi'ni başkanlık yetkilerini kullanmak üzere görevlendirdi.

Siyasi güçlerin temsilcilerinin çoğunluğu haklı olarak devrim başarısının önceki 1971 Anayasasının yıkılmasına yol açtığını düşünüyor ve yeni Cumhurbaşkanı ile yeni parlamentonun seçilmesinden önce yeni bir anayasanın hazırlanması arzu ediyorlar. Yeni anayasanın daha dengeli olmasını, Cumhurbaşkanının 1971 Anayasasıyla çok genişletilmiş ve fiili kullanımları güçlendirilmiş bu yetkilerinin azaltmasını diliyorlar. Ancak Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi, 30 Mart 2011 tarihinde, geçiş dönemini düzenleyen 63 maddelik anayasal bir bildirge yayımlamayı yeğliyor. Yeni anayasal bildirge temel hak ve özgürlükleri zaten önceki anayasada düzenlenmiş temel hak ve özgürlüklere hasrediyor: kişisel özgürlükler, düşünce özgürlükleri, siyasi özgürlükler, ekonomik ve sosyal hak ve özgürlükler. Siyasi parti özgürlüklerini genişleterek, kurullarını için artık basit bir ön bildirim öngörüyor.

Aynı zamanda cumhurbaşkanı seçilebilme koşullarını hafifletiyor. Bir siyasi partinin aday yahu da kendisine yetki veren 30.000 seçmenin desteğinin olması yeterli kabul ediliyor. Yeni anayasal bildirge aynı şekilde, bir seçim yasasıyla, parlamentonun 2/3'ünü siyasi parti adaylarına 1/3'ünü ise bağımsız adaylara ayırdığı yeni bir ulusal meclis ile yeni bir danışma meclisi öngörüyor. Bu iki meclise, yasama fonksiyonlarına ek olarak, referanduma sunulacak yeni bir anayasa tasarısının hazırlanması için 100 üyeden oluşan bir kurucu komisyonun seçilmesi misyonu yükleniyor.

Yasama seçimleri hâkimlerden oluşan kurulların tam gözetiminde bir özgürlük ve şeffaflık havasında gerçekleşiyor. Yeni anayasal bildirgenin kararlaştırdığı reformlar arasında parlamentonun milletvekili seçimlerine ilişkin uyuşmazlıkları çözme yetkisinin kaldırılması ve bu konudaki yetkinin Anayasa Mahkemesine verilmesi de var. Parlamentonun bu konuda, önceki rejimdeki uygulamaları doktrinle eleştirilmişti. Parlamento çoğunluğu kendi üyelerini ayrıcalandırmak ve muhalefet milletvekillerini bastırmak için yetkilerini kötüye kullanıyordu.

Yeni parlamento, icraatını köstekleyen ciddi problemlerle karşı karşıya: bir yandan, hiçbir siyasi parti tek başına çoğunluğu sağlayamadı. Merkez islami eğilimi temsil eden Müslüman Kardeşler Partisi meclisteki sandalyelerin %45'ini, köktendinci radikal eğilimi temsil eden seleftistler %22'sini, liberal ve sol partiler ise yalnızca %33'ünü kazandılar. Uyumlu bir çoğunluğun eksikliği yeni anayasa taslağını hazırlayacak kurucu komisyonun hazırlanmasını büyük zora sokmakta.

Ulusal ve danışma meclisleri tarafından kurulan Kurucu komisyonun Anayasası, bir dengesizlikle lekeli olduğundan doktrin ve muhalefet partileri tarafından sert bir şekilde eleştirildi: Milletvekilleri tarafından seçilen kurucu komisyonun %50'sini Müslüman Kardeşler ve selefistler oluşturuyor. Kurucu komisyonun 2/3'ünü, -parlamento dışından seçilenler dahi- islâmi harekete dahil olanlardan oluşuyor. Kurucu komisyonun 1/3'ü, parlamenter çoğunluğu kurucu komisyonun yapısını yeniden gözden geçirmeye zorlamak için, istifalarını sundular. İstifa eden üyeler Mısır kilisesi ve El-Ezher'i (ılımlı ve liberal görüşte, resmi islami kuruluş) temsil eden üyeler ile, liberal ve sosyalist hareketlere mensup üyelere aittir.

Öte yandan, yeni parlamentoya yönelik; bir tanesi, parlamentonun seçildiği seçim kanunu için Anayasa Mahkemesine yapılan başvuru olan, birçok yargısal yola gidildi. Bu başvuru özellikle söz konusu kanunun; kendilerine 2/3'lük yer ayrılan siyasi parti adayları ile 1/3'lük yer ayrılan bağımsız adaylar arasında, parti adaylarına kendilerine hasredilen oranda değil ama parlamentonun tamamında yüzdesi 2/3'ü geçmeyen sayıda aday olabilmeleri imkânı vermesinden ötürü yapılan haksız ayrımcılığa itiraz ediyor.

14 Haziran 2012 günü Anayasa Mahkemesi söz konusu başvuruyu kabul ederek, parlamento seçimlerinin dayanağı olan seçim kanununun, siyasi parti adayları ile bağımsız adaylar arasında eşitlik ilkesini ihlâl ettiğinden anayasaya aykırılığına hükmedip, parlamentonun oluşumunun yokluğuna karar vererek feshini istedi.

Bir başka başvuru da Danıştay'da ulusal meclis ile danışma meclisi vekillerinin kurucu komisyon üyelerinin yarısını seçtikleri ve çoğunluğunu islamcı akımlardan olan şahsiyetlere ayırdıkları karara karşı yapıldı. Bu başvurunun sahipleri kendisine itiraz edilen kararın, parlamentoca bir yasama mercii olarak değil de bir seçim organı olarak alındığından bahisle, bir yasama işlemi değil, bir idari işlem olduğunu düşünüyorlar.

Danıştay 10 Nisan 2012'de ulusal meclis ve danışma meclisinin, kurucu komisyon üyelerinin belirlenmesine ilişkin işlemini, bu iki meclisin söz konusu kararı bir yasama mercii olarak değil bir seçim organı olarak aldıklarından ötürü bir idari işlem olduğunu belirterek kendisini davada yetkili kabul ediyor. Danıştay söz konusu kararı iptal ederek kararını şu iki temele dayandırıyor: bir yandan, ulusal meclis ve danışma meclisi, kurucu komisyonu kendi üyeleri arasından değil ve fakat dışardan seçmeli idi; öte yandan ise üyelerin seçimi ait oldukları siyasi görüşe değil fakat yeteneklerine göre olmalı idi. Bu kararın ardından, ulusal meclis ve danışma meclisi vekilleri Danıştay'ın kabul ettiği ilkeleri dikkate alarak önceki konseye nazaran dengeleri fazla gözeten yeni bir kurucu konsey oluşturdu. Yeni konseye atanan üyelerin %25'inin

ulusal meclis ile danışma meclisi üyelerinden oluştuğu ile komisyon üyelerinin %60'ının islamcı akım mensubu olduklarını not etmek gerekir.

Danıştay nezdinde bir makam olan yüksek idari yargı 16 Nisan 2011 T. kararıyla eski başkan Mübarek rejiminde iktidarı elinde bulunduran –liderliğini gene Mübarek'in yaptığı- Ulusal Parti'yi feshetti. Mahkeme, kararını; devrimin akabinde eski başkanın rejiminin çöküşünün, bu dönem boyunca iktidarı elinde bulunduran baskın partinin feshini de kaçınılmaz kıldığı gerekçesine dayandırdı.

Üstelik ilk toplantısını 23 Ocak 2012'de yapan ve dayandığı seçim kanununun Anayasa Mahkemesince Anayasaya aykırı bulunmasının ardından feshedilmesinden ötürü yetkilerini yalnızca 6 ay kullanabilen yeni parlamentonun seçimi konusundan bir başka konu da siyaset sahnesini meşgul etmeye devam ederek aydın çevreler ve siyasi güçlerin temsilcilerinin katıldığı ulusal bir tartışmaya yol açıyor: bu, eski cumhurbaşkanı Mübarek rejimi siyasetinin baş sorumlularının siyasetten men edilmeleri hakkında siyasi kişiliklerin çoğunun katıldığı iradedir.

21 Kasım 2011'de cumhurbaşkanının yetkilerini kullanan Silâhlı Kuvvetler Yüksek Konseyi kamuoyunun baskısıyla bir kanun hükmünde kararname çıkartarak, Sn. Mübarek'in başkanlığında iktidarda olan ulusal parti şeflerinin, bir ağır ceza mahkemesi kararı gereğince rüşvet aldıklarının sabit olması durumunda, siyasetten men imkânlarını düzenliyor. Ancak böyle bir karardan önce cumhuriyet başsavcısı tarafından bir soruşturmanın yapılmış olması gerekiyor. Bu kanun hükmünde kararname çok uzun ve yorucu süreçleri gerektirdiğinden hayata geçirilemedi. Eski rejimin liderlerinden hiçbirisi bu KHK uyarınca yargılanmadı. Hâlen eski cumhurbaşkanı Mübarek ve bazı hükümet üyeleri polise ateş emrini vererek göstericilerin ölümlerine sebep olmaya katılmak gibi ortak hukuk suçlarından ağır ceza mahkemesi önünde yargılanıyorlar. 2 Haziran 2012'de ağır ceza mahkemesi eski cumhurbaşkanı ile içişleri bakanını ömür boyu hapse mahkûm etti.

Eski rejimin baş sorumlularının siyasetten menlerini düzenleyen KHK'nin uygulama zorlukları, Sn. Mübarek'in hükümetinin başkanı ile Cumhurbaşkanı yardımcısının da bulunduğu bazıları 17 Haziran 2012'de yapılan başkanlık seçimlerinde adaylıklarını koymaya cesaretlendirdi. 12 Nisan 2012'de devrimden sonra seçilmiş yeni parlamento birdenbire siyasi hakların kullanılmasına ilişkin kanunu oylayarak, eski cumhurbaşkanının, yardımcısı ile başbakanının olduğu kadar Sn. Mübarek rejiminde iktidarda olan ulusal parti şeflerinin de siyasi haklarını kullanmalarını men etti.

Bu kanun sert siyasi tartışmalara yol açıyor. Yorumcuların büyük kısmı, böyle bir siyaset yasağının herhangi bir yargı kararı olmaksızın getirilmesinin Anayasaya aykırı buluyor. 19 Nisan'da Silâhlı Kuvvetler Yüksek Konseyi Başkanı, -seçimleri etkileyen her kanun Anayasa Mah-

kemesinin ön denetimine tâbi olduğundan- parlamentoca onaylanan bu kanunu, başkanlık seçimlerini etkilediğini düşünerek anayasaya uygunluğunun denetlenmesi için Anayasa Mahkemesine gönderiyor. Mahkeme 21 Nisan'da, parlamentoca oylanan bu kanun hakkında karar vermeye yetkisiz olduğuna hükmediyor. İctihadını siyasi hakların kullanılmasını değiştiren söz konusu kanunun başkanlık seçimlerini doğrudan etkilemediği gerekçesine dayandırıyor. Oysa bu kanun Anayasa Mahkemesinin ön denetimine değil, son denetimine tâbi tutulabilirdi. Ancak söz konusu kanun bir ikinci kere, başkanlık seçimlerini gözetmekle görevli yargı komisyonu tarafından yetkisi gereği Anayasa Mahkemesinin son denetimine (yasaların anayasallığı) sunulmuştur. 14 Haziran 2012'de Anayasa Mahkemesi önceki rejimin baş sorumlularını kanunun ilânından önce işledikleri eylemlerden dolayı siyasetten men ederek siyasi bir yaptırım içerdiği, dolayısıyla geçmişe yürürlü olduğu, bunun ise kanunların geçmişe yürümezliği ilkesine aykırı olduğundan bahisle söz konusu kanunun anayasaya aykırılığına hükmetti. Böylelikle 17 ve 18 Haziran 2012'de gerçekleştirilen başkanlık seçimlerinde hiçbir aday dışarda kalmadı ve askeri konseyin, kendisine 30 Haziran 2012'de yetkilerini teslim ettiği Müslüman Kardeşler Partisi'nin (Özgürlük ve Adalet Partisi) adayı Sn. Morsi galip geldi.

25 Ocak 2011 Devriminin patlamasından yeni Cumhurbaşkanının seçildiği ve yetkilerini kullanmaya başladığı 30 Haziran 2012 tarihine kadar süren 17 aylık geçiş dönemindeki anayasal dönüşümleri gösterdikten sonra; Cumhurbaşkanı Morsi'nin seçiminden bu yana özellikle referandumla Kabul edilen yeni Anayasa ve Müslüman Kardeşler ile seleftistlerin düşüncelerini yansıtan bu Anayasaya karşı liberal eğilimdeki siyasi partilerin muhalefelerine damgasını vuran şu anki dönemin anayasal dönüşümlerini sunacağız.

II. Yeni bir Cumhurbaşkanının seçimi ve tartışmalı bir Anayasanın yayımlanması:

Sayın Morsi'nin 30 Haziran 2012'de Cumhurbaşkanlığına çıkışı 17 ay süren geçiş döneminin son bulduğunu ve nispeten istikrarlı bir dönemin başladığını göstermektedir. Yeni Cumhurbaşkanının vereceği sınavlar oldukça fazladır:

1. İlk sınav: iki rakip gücün siyasi iktidardaki birlikteliği.

Cumhurbaşkanı ve Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi. Bu güçlerden her birisi kendi ayrıcalıklarını artırmaya çalıştılar. Bu şekilde, Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi 30 Mart 2011'de geçiş dönemini düzenlemek üzere yayınladığı anayasal bildirgeyi, aynı zamanda Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yapıldığı 17 Haziran 2012 tarihinde değiştirdi. Yeni değişiklik uyarınca yasama erki yeni Anayasanın kabulünden sonra yeni meclisin seçimine değin Cumhurbaşkanı ve Silahlı Kuvvetler Yüksek

Konseyi tarafından birlikte kullanılacaktır. (Burada, 2011 Kasımında seçilen parlamentonun 14 Aralık 2012'de Anayasa Mahkemesince, seçimin dayanağı seçim kanununun –siyasi parti adaylarını bağımsız adaylar aleyhine ayrıcalıklı kıldığından- anayasaya aykırılığı gerekçesiyle feshedildiğini hatırlatalım.) Öte yandan bu anayasa değişikliği Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi'ne orduya ilişkin konularda karar alma yetkisini münhasıran veriyordu. Aynı şekilde; önceki Mısır anayasalarınınca getirilmiş ilkeleri sınırlayan hükümleri içermesi hâlinde, Kurucu Komisyonun hazırlamakla yükümlü olduğu yeni anayasa tasarısını veto etme hakkını da veriyordu. Bu durumda Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi, önceki Mısır Anayasalarınınca getirilmiş ilkelere uygunluğunu açıklaması için Anayasa Mahkemesine gönderme hakkı söz konusu idi. Ve Anayasa Mahkemesi söz konusu hükümlerin belirtilen ilkelere aykırılığı durumunda bu hükümleri anayasa tasarısından çıkartacaktı.

Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi'nin kendi yetkilerini Cumhurbaşkanının aleyhine genişletme teşebbüslerine engel olabilmek için, Sayın Morsi kendi yetkilerini güçlendirecek bir takım tedbirler alacaktır. 7 Temmuz 2012'de Cumhurbaşkanı Morsi, aldığı bir kararla Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi'nin 15 Haziran 2012 tarihli, Anayasa Mahkemesi'nin, dayandığı seçim kanununun anayasaya aykırılığına hükmettiği 14 Haziran 2012 tarihli ulusal meclisin feshi kararının icrasına ilişkin kararını iptal ediyor.

Cumhurbaşkanı Morsi kararını; Anayasa Mahkemesinin seçim kanununun anayasaya aykırılığına hükmetmesiyle siyasi parti adaylarına meclisin –söz konusu kanun uyarınca 1/3'ü bağımsız adaylara ayrılmış sandalyeleri de dahil olmak üzere- tüm sandalyelerine aday olabilmelerine izin verdiğinden hareketle meclisin oluşumunun bu 1/3'ü açısından kısmen yoklukla malûl olduğu gerekçesine dayandırıyor. Buna karşılık Cumhurbaşkanı Morsi, ulusal meclis'i meclis sandalyelerinin 1/3'ü üzerinde aday olma hakkı olan siyasi partilerin bağımsız adaylarına ek seçim düzenlemesi beklentisiyle toplantıya davet etti.

Fakat Sayın Morsi'nin muhalifleri, 14 Temmuz 2012 tarihli Meclis seçimlerinin tamamının yoklukla malûl olduğu kararının kesin hüküm teşkil ettiği ve tüm erkleri bağladığı gerekçesiyle, Cumhurbaşkanının iptal kararına karşı Anayasa Mahkemesine itiraz ettiler.

10 Temmuz 2012'de Anayasa Mahkemesi, Cumhurbaşkanının oluşumu mutlak butlanla malûl olan Meclis'in toplantıya çağırılması kararının yürütülmesinin durdurulmasına karar verdi.

Öte yandan Cumhurbaşkanı Morsi yetkilerini güçlendirmek için daha önemli tedbirler almaktadır. 12 Ağustos 2012'de Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi'ni görevden alıp yerine yeni bir Savunma Bakanı atayarak, Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi'nce 17 Haziran 2012 tarihli Konsey'in yetkilerini artıran ek anayasal bildirgeyi iptal ediyor. Ve Sa-

yn Morsi bu bildirgeyi, yasama erkini münhasıran Cumhurbaşkanına bağlayan bir başka bildirgeyle ikâme ediyor. Buna göre aynı zamanda, görevinin hangi nedenle olursa olsun son bulması hâlinde Kurucu Komisyon'u yeniden kurma hakkını da Cumhurbaşkanına veriyor. (ör. Bu komisyon bir Danıştay kararıyla fesholursa ki hâlihazırda kuruluş kararının iptali talebi mevcuttur ve benzeri bir durum önceki komisyonun başına da gelmişti.)

Böylece, Cumhurbaşkanı Morsi; Devrim hedeflerini ve ülkenin gelişimini Müslüman Kardeşler'in planlarına göre gerçekleştirmek üzere gerekli tüm siyaseti olanakları kullanmak imkânı veren çok geniş yetkileri elinde toplamıştır.

2. İkinci sınav: Eski Başkan Hüsnü Mübarek düzeninin güçleri tarafından Devrimden doğan düzene karşı yürütülen mücadele ile neredeyse kolluk güçlerinin tamamının silahsız masum vatandaşlara gadarca yönelttiği planlı ve sistemli barbarca eylemler.

Bu cinai eylemlerin amacı halkı korkutmak ve devrimden doğan düzenin, halkın güvenliğini gerçekleştirmek ve ülkedeki kamu düzenini korumak için, başarısız olduğuna halkı inandırmak idi. Üstelik kolluk kuvvetlerinin en üstteki şefleri, siyasi partilerce açıklanan –ki Devrim karşıtı söz konusu fiilleri işleyen bu şeflerin emekliye ayrılmalarını talep eden- İçişleri Bakanının ayıklama tasarısına düşmanca bir tavır içerisindediler.

Bu sorunla yüzleşmek için Cumhurbaşkanı Morsi İçişleri Bakanlığının ayıklanması fikrinden vazgeçerek bu Bakanlığa eski Cumhurbaşkanı Mübarek düzenine bağlılığıyla tanınan generallerden birisini atadı. Bu tedbirin kamu güvenliğinin durumu üzerinde olumlu sonuçları oldu ve barbarca fiiller büyük ölçüde dursa da İçişleri Bakanlığının ayıklanması tasarısından vaz geçilmesi muhalefet partileriyle gençlik hareketleri tarafından eleştirildi.

3. Üçüncü sınav: Cumhurbaşkanı Morsi'nin en önemli sınavıdır ki siyasi güçler arasında gittikçe daha da keskinleşen ve derinleşen bölünme.

Hâlihazırda siyasi güçler, üniter ruh ve devrim sırasındaki ortak amaç etrafındaki toplanmaya aykırı bir şekilde, tüm siyasi ve ekonomik konularda bölünmüş durumdadırlar. Liberal ve sol partiler ile gençlik hareketlerinden oluşan muhalefet Cumhurbaşkanıyla hükümetini yanlı bir politikayla siyasi görevlere ve kamu idaresinin tepelerine nesnel değil de öznel ölçütlerle kendi yandaşlarını atadığıyla suçlamaktadırlar. Diğer bir ifadeyle bu atamalar yetki ve uzmanlık ölçütleri dikkate alınarak değil de güvenilirlik ölçütüne dayanmaktadırlar.

Siyasi güçler arasındaki çatışma ve bölünme Kurucu Komisyon tarafından hazırlanan yeni anayasa tasarısının etrafında önemli ölçüde

kendisini göstermektedir. Öyle ki tasarının pek çok noktası hararetli hukuksal ve siyasi tartışmaların konusu olmaktadır.

İlk nokta dinin hukuk düzenindeki yeri. 1971 Anayasasının 2. Maddesine göre devletin dini islam ve şeriat ilkeleri yasamanın temel kaynağı. Anayasa Mahkemesi islam ve modernizmi uzlaştıran bu maddeyi yararçı bir şekilde yorumluyor. Mahkemeye göre, şeriat ilkeleri islâmın temel amaç ve hedeflerini (Özgürlük, sosyal adalet, eşitlik, ulusal dayanışma ve ahlâki değerlere saygı gibi) oluşturuyor.

Köktenci ve dogmatik Selefist akımın temsilcileri, yasamanın kaynakları olarak kabul edilen “şeriat ilkeleri” ifadesini; “kuran hükümleri, sünnet (peygamberin sözleri) ve islam doktrinin düşünceleri” ifadesi ile değiştirmek istiyorlar. İlimli islam ile liberal akımın temsilcileri ise hararetle yeni Anayasanın 1971 Anayasasında kullanılmış olan ve belirli bir hukuksal içeriğe sahip “şeriat ilkeleri” ifadesinin korunmasını hararetle tavsiye ediyorlar. Hâlbuki “kuran hükümleri, sünnet (peygamberin sözleri) ve islam doktrinin düşünceleri” ifadesi, birçok mezhebin varlığı ve her mezhebin dini metinleri kendine özgü yorumlamasından ötürü birçok belirsizliği taşıyan bir ifadedir ve “Şeriat ilkeleri”nin hukuk sistemindeki yerine ilişkin Anayasa hükmünün uygulanmasında tartışmalara yol açabilir.

Kurucu Komisyon üyelerinin çoğunluğunun islamcı akımdan olmalarından, nihai Anayasa tasarı metni Komisyonca oylanmış ve Müslüman Kardeşler ile selefistlerin düşüncelerini Kabul etmiştir. Tasarı kamu kurumlarını, şeriata ilişkin tüm konularda resmi dini kuruluş El Ezher’in görüşünü almaya zorlamaktadır. Bu mecburiyet Hükümeti, Parlamentoyu, ve dahi, kanunların ve düzenleyici işlemlerin şeriat ilkelelerini kendisine düstur edinmiş Anayasa’ya uygunluğunu belirleyen Anayasa Mahkemesi’ni bağlamaktadır. Üstelik tasarı, şeriat hükümlerinin yalnızca kuran hükümleriyle sünnetten değil ama aynı zamanda islâmın sünni doktrinince kabul edilen yorumlarından oluştuğunu da hüküm altına almaktadır.

Öte yandan, Mısır’da, ilimli ve merkezci bağlamıyla dini ve modernizmi uzlaştıran anayasal rejimin mevcut hâlini korumak için birçok yazar, kamu hak ve özgürlüklerinin ayırım gözetilmeksizin halkın her kesimi için olduğunun göz önünde tutulmasını ve din adamlarının siyasi iktidar üzerindeki nüfuzlarının reddi ile anayasaüstü ilkeler teorisinin modern ve demokratik devletin esasları olarak kabulünü öneriyorlar. Ancak bu tez islami eğilimde olan yazarlar tarafından reddedilmiştir.

Ulusal bir tartışmaya neden olan ikinci nokta hükümetin yönetim biçiminin türünü belirlemektir. Siyasi güçlerin temsilcilerinin çoğunluğu Fransa’daki gibi karma bir yönetimin kabulünü önerirken diğerleri İngiltere’deki parlamenter sistemin uygulamasını tercih etmektedirler. Kurucu Komisyon tarafından hazırlanan tasarı Fransa’daki V. Cumhuriyet

Anayasasının kabul ettiği karma sistemi tercih etmektedir. 15 Ocak 2012'de bir referandumla kabul edilen Anayasa, Fransa'nın şu anki Anayasasının kurduğu sisteme benzer bir sistemi kabul etmiştir.

Üçüncü nokta ise ordunun devlet içindeki rolüne ilişkindir. Siyasi güçlerin tamamı Anayasanın orduya ülkeyi savunmak haricinde bir misyon yüklemesini kesin olarak reddetmekte ve ordu bütçesinin ekonomik ve siyasi denetiminin parlamentoya ve ayrıca Sayıştay'a tâbi olmasını istemektedirler. 15 Aralık 2012'de onaylanan yeni Anayasa ordunun önceki statüsünde hiçbir değişiklik yapmadığı gibi ülke savunmasından başka bir görev de vermemektedir.

III. Gelecek perspektifleri ve yeni düzenin başarı koşulları:

25 Ocak 2011 devrimi Mısır'da ikinci bir doğumu işaretliyor. Bu büyük olaydan beri, tüm ülke devamlı hareket hâlinde. Farklı siyasi güçler her siyasi olayda hızlı ve coşkun bir şekilde tepki veriyorlar. Sn. Mübarek rejiminin devrilişinden bu yanaki Anayasal dönüşümler Mısır'ın tarihinde hiç görülmemiş bir şekilde gerçekleşti.

Bununla birlikte devrim henüz tüm hedeflerini gerçekleştirmedi: eski cumhurbaşkanı ile yönetiminin baş sorumlularına karşı, işledikleri rüşvet fiillerinden dolayı açılan davalar henüz mahkûmiyetle sonuçlanmadı ve bu eski cumhurbaşkanına isyan eden kalabalıkları yatıştırmadı. Bir çok hukukçu ve siyasetçi haklı olarak devrimcilere karşı eski Cumhurbaşkanı Mübarek'in memurları ve düzen güçlerince işlenen suçların araştırılması için, bir kanun hükmünde kararnameyle ayrı bir adli kurumun kurulmasını arzu etmektedirler. Bu öneri; devrimcilere karşı işlenen suçlardan dolayı adalet önüne çıkan sanıkların büyük kısmının, olağan mahkemelerde delillerin bu mahkemelerce incelenmesinden önce yok edilmelerinden ötürü beraatleriyle sonuçlandığından, kendisini haklı kılmaktadır.

Öte yandansa, Devrimi başlatan gençler mali kaynaklarının ve siyasi deneyimlerinin eksikliğinden parlamentoda ancak çok az sayıda sandalyeyi kazanabildiler. Eski rejim yanlıları, kriz ve kargaşa hâli yaratmak ve yeni rejimi istikrarsızlaştırmak için bir karşı devrim hareketi yürütüyorlar. Oysa siyasi partiler, önceki rejimde acı çekmiş ve ağır ekonomik krizle karşı karşıya kalan halk kitlelerinin kaygı ve özlemlerinin uzağında siyasi kavgalar içerisindedir.

Mısır için birçok unsur daha iyi ve istikrarlı bir gelecek umudu veriyor: mevcut hükümet, Anayasa Mahkemesinin kararı uyarınca feshedilinceye değin görevlerini 6 ay boyunca yapmış parlamento ve siyasi parti liderleri, aynı şekilde 17 Haziran 2012'de seçilmiş yeni cumhurbaşkanı, ülkenin gelişmesi için coşkulu projeler önerdiler ve Mısır tarafından

imzalanmış uluslararası anlaşmalar kadar kamusal hak ve özgürlüklere saygı göstereceklerine söz verdiler. Mısır kilisesi tarafından desteklenen ılımlı ve merkezci resmi dini kurum El Ezher tüm farklı siyasi hizipleri bir araya toplayabilmek için ortak hedefler etrafında bir ulusal birlik gerçekleştirerek büyük çaba sarfediyor. Ve gençlik hareketleri hükümet üzerinde bir halk denetimi uygulayan gerçek bir karşı iktidara dönüştüler.

Mısır'ı yöneten yeni rejimin başarısı üç etkene bağlı olacak:

-Farklı siyasi güçlerin, aralarındaki gerilimi azaltmak için, meşru-
luklarının dikkate alınması,

-2012 Aralığında yayımlanan Anayasası değiştirmek ve liberal eği-
limdeki siyasi partiler ve aydınlarca, gerçek bir ulusal uzlaşmaya dayalı
daha dengeli ve demokratik bir Anayasanın hazırlanabilmesi için, redde-
dilen tartışma ve ihtilaflara kapı açan hükümlerinin kaldırılması,

-Ve nihayet, ülkenin karşı karşıya kaldığı ekonomik krizin çözü-
mesi ile özellikle yeni iş alanları yaratarak her yıl çalışma dünyasına
katılan gençlerin işsizliği sorununu ortadan kaldıracak üretim sektörleri-
nin gelişmesi.

Eğer Hükümet bu üç hedefi gerçekleştiremez ise, bir dahaki se-
çimleri kazanamayacak ve demokrasinin kuralı gereği bir dahaki seçim-
lerde iktidardan uzaklaştırılacaktır.

KAYNAKÇA

Dr. Taimour Mostafa-Kamel, "L'élaboration de la Nouvelle
Constitution dans le Processus la Démocratisation en Egypte Enjeux et
Défis de la Nouvelle Période", Anayasa Hukuku Dergisi/Journal of
Constitutional Law/Revue de Droit Constitutionnel, 1/, 2012, pp. 493-532.

**LES EVOLUTIONS CONSTITUTIONNELLES
EN EGYPTE DEPUIS LA REVOLUTION
DU 25 JANVIER 2011**

Yousri Elassar

Professeur de droit constitutionnel à l'Université du Caire

RÉSUMÉ

En Egypte, la Révolution populaire du janvier 2011 a abouti à des transformations constitutionnelles importantes dans le but de bâtir un régime démocratique. La réussite du nouveau régime qui gouverne l'Égypte dépendra de deux facteurs: l'adoption d'une nouvelle constitution équilibrée et démocratique, fondée sur un vrai consensus national. Si la nouvelle majorité n'arrive pas à réaliser ces deux objectifs, elle sera écartée du pouvoir dans les prochaines échéances électorales, comme c'est la règle de la démocratie.

***Mots-clefs:** la révolution populaire, la transformation constitutionnelle, la transformation démocratique et équilibrée, consensus national.*

INTRODUCTION

La révolution du peuple égyptien du 25 janvier 2011, que l'armée a soutenue et protégée, a abouti à des transformations constitutionnelles importantes dans le but d'instaurer un régime démocratique et rompre avec le régime de l'ex-président Hosni Moubarak, dont le bilan négatif était la cause qui a déclenché la révolution. Pourtant, le processus de la démocratisation du pays rencontre des difficultés assez sérieuses, car, d'une part, les partisans de l'ancien régime déploient de grands efforts pour faire échouer la révolution et l'empêcher de réaliser ses objectifs, et, d'autre part, les forces politiques traditionnelles mènent des querelles entre elles qui ne correspondent guère aux aspirations légitimes des masses populaires, qui affrontent une crise économique aigue, tandis que les mouvements des jeunes qui ont déclenché la Révolution ne sont représentés ni au gouvernement ni au nouveau parlement, ceci s'explique par leur manque d'expérience politique et de moyens financiers.

Les forces politiques islamistes, composées des Frères musulmans et des Salafistes ont rempli le vide au pouvoir et ont gagné la majorité

des sièges au nouveau parlement élu après la Révolution. Le chef du parti de liberté et justice (celui des frères musulmans), a gagné les élections présidentielles qui se sont déroulées en juin 2012. Le gouvernement que le nouveau président a formé se caractérise par une certaine ouverture. Il comprend des membres appartenant au courant islamiste et des technocrates qui n'appartiennent à aucun parti politique.

Le processus de la démocratisation du régime politique affronte de sérieuses difficultés. Le pays est profondément divisé en deux grands courants: le courant islamiste et le courant libéral. La différence entre eux ne se limite pas seulement aux questions politiques et économiques, mais, elle touche l'identité même de la société. Une grande partie du premier courant essaie de mettre en œuvre un projet d'instaurer un régime politique et juridique dans lequel les directives d'Alazhar, l'établissement religieux officiel, auront une autorité supérieure qui s'imposera aux pouvoirs publics. Le second courant défend l'identité civique et libérale de la société égyptienne, et refuse d'accorder aucune autorité juridique aux interprétations des textes de la religion adoptées par les établissements religieux.

Trois points vont être développés successivement:

I- les transformations constitutionnelles pendant la période transitionnelle.

II- L'élection d'un nouveau président et la promulgation d'une constitution controversée.

III- Les perspectives d'avenir et les conditions de la réussite du nouveau régime.

I- Les transformations constitutionnelles pendant la période transitionnelle:

À la suite de la réussite de la Révolution populaire du 25 janvier 2011, l'ex-président Moubarak a été contraint à démissionner et il a chargé le conseil supérieur des forces militaires à exercer les pouvoirs du président de la République pendant une période transitoire qui prendra fin par l'élection d'un nouveau président de la République.

La plupart des représentants des forces politiques estiment, à juste titre, que la réussite de la révolution a abouti à la chute de la Constitution précédente, promulguée en 1971 et ils souhaitent l'élaboration d'une nouvelle constitution avant l'élection du nouveau président de la République et du nouveau parlement. Ils souhaitent que la nouvelle constitution soit plus équilibrée et qu'elle diminue les pouvoirs du président de la République très élargis dans la Constitution de 1971 et renforcés davantage dans l'exercice pratique de ces pouvoirs. Mais, le Conseil supérieur des forces militaires opte pour une autre solution, le 30 mars 2011, le conseil promulgue une déclaration constitutionnelle

provisoire de 63 articles pour régir la période transitoire. La nouvelle déclaration constitutionnelle consacre les droits et libertés fondamentaux déjà consacrés par la constitution précédente de 1971: les libertés personnelles, les libertés de pensée, les libertés politiques, et les droits et libertés économiques et sociaux. Elle élargit la liberté des partis politiques et n'exige pour leur constitution qu'une simple déclaration préalable.

Elle allège aussi les conditions exigées chez les candidats aux élections présidentielles. Il suffit d'être le candidat d'un parti politique ou bien d'avoir l'appui de 30 milles électeurs qui lui accordent procuration officielle.

La nouvelle déclaration constitutionnelle prévoit également l'élection d'une nouvelle Assemblée nationale et d'un nouveau Conseil consultatif, selon une loi électorale qui réserve les deux tiers des sièges du parlement aux candidats des partis politiques et le tiers aux candidats indépendant des partis. Ces deux conseils ont pour mission, en plus de leur fonction législative, d'élire une Commission constituante de 100 membres pour élaborer un projet d'une nouvelle constitution qui sera soumis au référendum.

Les élections législatives se déroulent dans un climat de liberté et de transparence, sous la supervision intégrale des commissions composées par des magistrats. Parmi les réformes décidées par la nouvelle déclaration constitutionnelle, la suppression de la compétence du parlement en matière de solution des litiges relatifs aux élections législatives, et l'octroi de cette compétence à la cour de cassation. La pratique parlementaire dans ce domaine sous le régime précédent était critiquée par la doctrine. La majorité au sein du parlement abusait de son pouvoir pour privilégier ses membres et opprimer les députés de l'opposition.

Le nouveau parlement affronte des sérieuses difficultés qui entravent son action: d'une part, aucun parti politique n'a eu à lui seul la majorité absolue de sièges. Le parti des frères musulmans, qui représente la tendance islamiste centriste gagne 45% de sièges, celui des salaphistes, qui représente la tendance intégriste et fondamentaliste, détient 22%, les partis libéraux et les partis de gauche n'ont que 33% des sièges. L'absence d'une majorité cohérente rend très difficile la désignation de la commission constituante qui va élaborer le projet de la nouvelle constitution.

La constitution par l'assemblée nationale et le conseil consultatif de la commission constituante fait l'objet de sévères critiques de la part de la doctrine et des partis politiques de l'opposition, car elle est entachée de déséquilibre: 50 % des membres de la commission sont choisis parmi les députés du parlement dont la majorité est composée des frères musulmans et des salaphistes. Les deux tiers des membres de

la Commission constituante, même ceux choisis de l'extérieur du parlement, appartiennent au courant islamiste. Pour obliger la majorité parlementaire à reviser la composition de la commission constituante, le tiers des membres de la commission ont présenté leur démission. Il s'agit des membres appartenant au courant libéral et au courant socialiste, ainsi que les représentants de l'église égyptienne et d'Alazhar (l'établissement islamique officiel, modéré et libéral).

D'autre part, plusieurs recours juridictionnels sont formés contre le nouveau parlement, dont un recours devant la cour constitutionnelle contre la loi électorale sur la base de laquelle le parlement a été élu. Ce recours reproche à la loi d'opérer une discrimination injuste entre les candidats des partis politiques, auxquels elle réserve les deux tiers des sièges, et les candidats indépendants, auxquels elle n'accorde que le tiers des sièges. En particulier, cette loi permet aux premiers de présenter leurs candidatures pour tous les sièges au parlement et non pas seulement pour les sièges qui leur sont réservés, dont le pourcentage n'excède pas les deux tiers des sièges.

Le 14 juin 2012 la Cour constitutionnelle répond positivement au dit recours et prononce une décision par laquelle elle déclare la non constitutionnalité de la loi électorale sur la base de laquelle le parlement a été élu, pour avoir enfreint le principe d'égalité entre les candidats des partis politiques et les candidats indépendants, ce qui aboutit à la nullité de la composition du parlement et impose sa dissolution.

Un autre recours est formé devant le Conseil d'Etat contre la décision par laquelle les députés de l'Assemblée nationale et du Conseil consultatif ont désigné la moitié des membres de la Commission constituante parmi les députés du parlement, en réservant la majorité des sièges à des personnalités appartenant au courant islamiste. Les auteurs de ce recours estiment que la décision attaquée est une décision administrative et non pas un acte parlementaire, car le parlement a pris cette décision en tant qu'organe électoral et non pas en tant qu'autorité législative.

Le 10 avril 2012 le Conseil d'Etat prononce un arrêt par lequel il se déclare compétent du recours dirigé contre la décision de l'Assemblée nationale et du Conseil consultatif, relative à la désignation des membres de la commission constituante, estimant qu'il s'agit d'une décision administrative et non pas d'un acte parlementaire, car elle est édictée par les deux conseils en tant qu'organe électoral ayant pour mission l'élection des membres de la commission constituante, et non pas en tant qu'autorité législative. Le Conseil d'Etat annule la décision précitée et fonde son arrêt sur deux fondements: d'une part, l'assemblée nationale et le conseil consultatif devaient nommer les membres de la commission constituante de l'extérieur de ces deux conseils et non pas parmi leurs

députés, d'autre part, la désignation des membres de la Commission constituante devait être basée sur leur compétence et non pas sur leur appartenance aux partis politiques. A la suite de de cet arrêt, les députés de l'Assemblée du peuple et du Conseil consultatif ont formé une nouvelle commission constituante de façon plus équilibrée, qui prend en considération les principes affirmés par le Conseil d'Etat, dans une mesure plus grande par rapport à la commission précédente. A noter que 25% des membres de la nouvelle commission sont désignés parmi les députés de l'assemblée du peuple et du conseil consultatif, et que 60% des membres de la commission appartiennent au courant islamiste.

La haute cour administrative, qui est l'instance suprême au sein du Conseil d'Etat, rend un autre arrêt, en date du 16 avril 2011, par lequel elle dissout le parti national qui détenait le pouvoir sous le régime de l'ex-président Moubarak, qui en était le président. La cour fonde son arrêt sur le fait que la chute du régime de l'ex-président à la suite de la révolution aboutit inévitablement à la dissolution du parti dominant qui a détenu le pouvoir tout au long de la durée de ce régime.

En plus de l'élection du nouveau parlement, qui a tenu sa première réunion le 23 janvier 2012, et qui n'a exercé ses fonctions que pendant six mois, car il a été dissout à la suite de la décision de la cour constitutionnelle déclarant l'inconstitutionnalité de la loi électorale sur la base de la quelle le parlement a été élu, un autre sujet occupe la scène politique et suscite un débat national auquel participent les représentants des forces politiques et les intellectuels: il s'agit de la volonté exprimée par un grand nombre de personnalités politiques d'exclure de la vie politique les hauts responsables politiques du régime de l'ex-président Moubarak.

Le 21 novembre 2011, le Conseil supérieur des forces armées, qui exerce les pouvoirs du président de la République, édicte un décret – loi, sous la pression de l'opinion publique, par lequel il prévoit la possibilité d'exclure de la vie politique les leaders du parti national, qui occupait le pouvoir sous la présidence de M. Moubarak, et cela en vertu d'un jugement de la cour d'assises, s'il est prouvé qu'ils avaient corrompu la vie politique. Une instruction opérée par le parquet général doit précéder un tel jugement. Ce décret-loi n'a pas été appliqué dans la pratique, car il exige des procédures longues. Aucun des anciens leaders de l'ancien régime n'a été jugé en vertu de ce décret-loi. L'ex-président Moubarak et les quelques membres de son gouvernement qui ont été jugés devant la cour d'assises sont traduits devant cette cour pour des crimes de droit commun, comme la participation dans le meurtre des manifestants en donnant des ordres aux forces de la police de tirer sur ces derniers, ou en s'abstenant de les empêcher de tirer sur eux. Le 2 juin 2012, la cour d'assises prononce un arrêt par lequel elle condamne l'ex-président de

la République et son ancien ministre de l'intérieur à l'emprisonnement à perpétuité.

La difficulté de la mise en application du décret-loi sur l'exclusion de la vie politique des hauts responsables de l'ancien régime a encouragé certains d'entre eux à présenter leur candidature aux élections présidentielles, qui ont eu lieu le 17 juin 2012, dont le vice-président de la République, ainsi que le chef du dernier gouvernement de M. Moubarak. Le 12 avril 2012, le nouveau parlement élu après la Révolution vote, à l'improviste, une loi qui modifie la loi sur l'exercice des droits politiques, en interdisant l'exercice des droits politiques à l'ex-président de la République, à son vice-président, au chef de son dernier gouvernement, ainsi qu'aux grands leaders du parti national, qui occupait le pouvoir sous le régime de M. Moubarak.

Cette loi suscite un débat politique controversé. La plupart des commentateurs estiment qu'elle est contraire à la Constitution, car elle inflige une sanction politique sans jugement judiciaire. Le 19 avril le chef du Conseil supérieur des forces armées défère la loi votée par le parlement à la Cour constitutionnelle pour vérifier sa conformité à la constitution, estimant qu'elle touche aux élections présidentielles, dont toute loi relative à ce sujet doit être soumise au contrôle préalable exercé par cette cour. Le 21 avril, celle-ci prononce une décision par laquelle elle se déclare incompétente pour statuer sur la loi votée par le parlement. Elle fonde sa jurisprudence sur le fait que la loi précitée porte modification de la loi sur l'exercice des droits politiques et ne touche pas directement aux élections présidentielles, or, elle ne peut pas être soumise au contrôle a priori exercé par la cour constitutionnelle, mais au contrôle a posteriori exercé par celle-ci. Mais, cette loi a été déférée, une deuxième fois, à la cour constitutionnelle, cette fois dans le cadre de son contrôle a posteriori sur la constitutionnalité des lois, et cela sur renvoi par la commission juridictionnelle qui a la charge de la supervision des élections présidentielles, à l'occasion de l'exercice de ses fonctions. Le 14 juin 2012 la Cour constitutionnelle déclare l'inconstitutionnalité de la dite loi car elle a un effet rétroactif, puisqu'elle contient une sanction politique, à savoir l'exclusion de la vie politique des hauts responsables du régime précédent, pour des faits qu'ils ont commis avant la promulgation de cette loi, ce qui est contraire au principe constitutionnel de la non rétroactivité des lois. Ainsi, aucun des candidats aux élections présidentielles n'a été exclu des élections qui ont eu lieu les 17 et 18 juin 2012, et qui ont abouti à la victoire de M. Morssi, le candidat du parti des Frères musulmans (celui de la liberté et de la justice), à qui le conseil militaire a transmis les pouvoirs du président de la République, le 30 juin 2012.

Après avoir montré les évolutions constitutionnelles pendant la période transitoire, qui a duré 17 mois depuis l'éclatement de la Révolution le 25 janvier 2011, jusqu'à l'élection du nouveau président, qui a commencé l'exercice de ses pouvoirs le 30 juin 2012, nous allons exposer les évolutions constitutionnelles qui marquent la période actuelle depuis l'élection du président Morssi, notamment la promulgation d'une nouvelle constitution adoptée par référendum, et l'opposition des partis politiques de tendance libérale à cette constitution qui reflète les pensées des frères musulmans et des salaphistes.

II- L'élection d'un nouveau président et la promulgation d'une constitution controversée:

L'accès de M. Morssi à la présidence de la République le 30 juin 2012 marque la fin de la période transitionnelle, qui a duré 17 mois, et le début d'une période de stabilité relative. Les défis que le nouveau président affronte sont nombreux:

1- le premier défi est la coexistence à la tête du pouvoir politique de deux forces conquérantes: le président de la République et le Conseil supérieur des forces militaires. chacune de ces deux forces a essayé de renforcer ses prérogatives. Ainsi, le 17 juin 2012, le jour même des élections présidentielles, le conseil supérieur des forces militaires a modifié la déclaration constitutionnelle qu'il avait promulguée le 30 mars 2011 pour régir la période transitionnelle. Selon la nouvelle modification constitutionnelle le pouvoir législatif est détenu conjointement par le président de la République et le Conseil supérieur des forces militaire jusqu' à l'élection d'un nouveau parlement après l'adoption de la nouvelle constitution (il faut rappeler que le parlement élu en novemmre 2011 a été dissout à la suite de la décision rendue par la cour constitutionnelle le 14 juin 2012, qui a déclaré l'inconstitutionnalité de la loi électorale sur la base de laquelle ce parlement a été élu, et cela parceque cette loi a privilégié les candidats des partis politiques au détriment des candidats indépendants). D'autre part, la nouvelle modification constitutionnelle accorde au Conseil supérieur des forces militaires le pouvoir exclusif de prendre toutes les décisions relatives aux affaires de l'armée, elle accorde aussi au Conseil le droit d'opposer son veto au projet de la nouvelle constitution dont la commission constituante a la charge d'élaborer, si ce projet contient des dispositions qui enfreignent les principes consacrés par les précédentes constitutions égyptiennes. Dans un tel cas le conseil militaire a le droit de renvoyer les dispositions contestées à la Cour constitutionnelle pour qu'elle se prononce sur leur accord avec les principes consacrés par les précédents constitutions égyptiennes, et si elle juge que les dites dispositions sont contraires aux principes mentionnés, elle les écartera du projet de la constitution.

Pour faire face aux tentatives du cNseil militaires d'élargir ses pouvoirs au détriment de ceux du président Morssi, celui –ci prend un

certain nombre de mesures dans le but de consolider ses pouvoirs. Le 7 juillet 2012, le président Morssi prend une décision par laquelle il annule la décision prise par le chef du conseil supérieur des forces militaires le 15 juin 2012 relative à la dissolution de l'assemblée du peuple en exécution de la décision rendue par la cour constitutionnelle le 14 juin 2012, qui déclare l'inconstitutionnalité de la loi électorale sur la base de laquelle cette assemblée avait été constituée.

Le président Morssi fonde sa décision sur le fait que la Cour constitutionnelle a déclaré l'inconstitutionnalité de la loi électorale du fait qu'elle a autorisé les candidats des partis politiques à présenter leurs candidatures pour tous les sièges de l'assemblée, y compris ceux réservés aux candidats indépendants, à qui la loi avait réservé le tiers des sièges, ce qui aboutit, selon le président Morssi à ce que la composition de l'assemblée du peuple soit entachée de nullité partielle qui ne touche que le tiers des sièges et non pas la totalité des sièges. Par conséquent, le président Morssi a appelé l'assemblée du peuple, à se réunir, en attendant d'organiser des élections complémentaires pour élire des députés indépendants des partis politiques qui ont droit au tiers des sièges au sein de l'assemblée du peuple.

Mais, les opposants à M. Morssi ont présenté à la Cour constitutionnelle un pourvoi en annulation contre la décision du président de la République qui a porté atteinte à la décision de la cour constitutionnelle, du 14 juillet 2012, relative à la nullité totale de la composition de l'assemblée du peuple, qui a une autorité de la chose jugée absolue qui s'impose à tous les pouvoirs.

Le 10 juillet 2012, la Cour constitutionnelle ordonne le sursis à exécution de la décision du président de la République qui a appelé l'assemblée du peuple à se réunir, bien qu'elle soit entachée de nullité absolue et totale dans sa composition.

D'autre part, le président Morssi prend une autre mesure plus importante dans le but de consolider ses pouvoirs. Le 12 août 2012, il destitue le chef du Conseil supérieur des forces militaires, nomme un nouveau ministre de la défense, et annule la déclaration constitutionnelle complémentaire promulguée par le Conseil militaire le 17 juin 2012, qui élargissait les prérogatives de ce dernier, et M. Morssi remplace cette déclaration par une autre qui accorde exclusivement au président de la République le monopole d'exercer le pouvoir législatif, jusque à l'élection d'un nouveau parlement, et confère aussi au président le droit de reconstituer la commission constituante dans le cas où son existence prend fin pour une raison quelle qu'elle soit (si par exemple cette commission est dissoute par un arrêt du Conseil d'État qui est saisi à l'heure actuelle d'un recours ayant pour objet la demande d'annulation de la décision par laquelle elle a été constituée, ce qui est déjà arrivé à la précédente commission constituante). Ainsi, le président Morssi cumule des pouvoirs très étendus qui lui permettent d'adopter toutes les

politiques nécessaires à la réalisation des objectifs de la Révolution et au développement du pays, selon les plans des frères musulmans.

2 - Le deuxième défi affronté par le nouveau président est le combat mené par les forces du régime du précédent président, Hosni Moubarak, contre le régime issu de la Révolution, et les actes de vandalisme, planifiés et systématiques contre des citoyens innocents et désarmés, avec l'inertie presque totale des forces de la police. Le but de ces actes criminels était de terrifier la population et de faire croire que le régime issu de la révolution a échoué à réaliser la sécurité de la population et à maintenir l'ordre dans le pays. De plus, les grands leaders des forces de la police étaient hostiles au projet de l'épuration du ministère de l'intérieur, proclamé par les partis politiques, qui exigeaient la mise à la retraite de ceux parmi ces grands officiers qui ont commis des actions contre la révolution.

Pour faire face à ce problème, le président Morssi renonce à toute idée d'épurer le ministère de l'intérieur, et nomme à la tête de ce ministère l'un des généraux connu pour sa fidélité au régime de l'ex-président, Moubarak. Cette mesure a eu des repercussions positives sur l'état de la sécurité publique, et les actes de vandalisme ont largement diminué. Par contre, les mouvements des jeunes et les partis de l'opposition ont critiqué l'abandon par le nouveau président du projet de l'épuration du ministère de l'intérieur.

3 - Le troisième défi devant le président Morssi, est le plus grand que tous les autres défis, est la division qui sépare les forces politiques, et qui devient de plus en plus aigue et profonde. Contrairement à l'esprit unitaire et le ressemblant autour d'un objectif commun au moment de la révolution, les forces politiques sont divisées à l'heure actuelle sur toutes les questions politiques et économiques. L'opposition, composée des partis libéraux, des partis de gauche et des mouvements des jeunes, accuse le président de la République et son gouvernement de mener une politique sectaire qui consiste à nommer leurs partisans aux postes politiques et dans la haute administration publique, selon des critères subjectifs et non pas objectif. En d'autres termes la nomination à ces fonctions est basée sur la confiance et non pas en fonction de la compétence et la spécialisation.

La division et l'affrontement entre les forces politiques se manifeste de façon cruciale autour du projet de la nouvelle constitution élaboré par la commission constituante. Plusieurs points dans ce projet font l'objet d'un débat juridique et politique très vif. Le premier point est relatif à la place de la religion dans l'ordre juridique. L'article 2 de la constitution de 1971 dispose que l'islam est la religion de l'Etat et les principes de la chariaa islamique constituent la source principale de la législation. la cour constitutionnelle interprète cette disposition de façon pragmatique qui concilie l'islam et le modernisme. Selon la Cour, les principes de la chariaa islamique sont les grands objectifs et finalités de

l'islam, à savoir: la liberté, la justice sociale, l'égalité, la solidarité nationale, et le respect des valeurs morales.

Les représentants du courant salaphiste, intégriste et dogmatique, souhaitent remplacer le terme: principes de la chariaa islamique par celui des dispositions du couran et de la sonna (les paroles du prophète) et les opinions de la doctrine islamique, comme sources de la législation. Les représentants du courant libéral et du courant islamique modéré préconisent que la nouvelle constitution garde le terme employé par la constitution de 1971, à savoir, les principes de la chariaa islamique, car ce terme a un contenu juridique précis, tandis que le terme de: dispositions du couran et de la sonna et les opinions de la doctrine, porte beaucoup d'équivoques, car il existe plusieurs écoles doctrinales, chacune a ses interprétations propres des textes religieux, ce qui peut aboutir à des controverses dans l'application de la disposition de la constitution relative à la place de la chariaa islamique dans l'ordre juridique.

Comme la majorité des membres de la commission constituante appartenaient au courant islamiste, le projet final de la constitution voté par la commission, a adopté les pensées des frères musulmans et des salaphistes. Le projet impose aux autorités publiques de demander l'avis d'AlAzhar, l'établissement religieux officiel, sur toutes les matières relatives à la chariaa islamique. Cette obligation s'impose au gouvernement, au parlement, ainsi qu'à la cour constitutionnelle lorsqu'elle statue sur la conformité des lois et des règlements à la disposition de la constitution qui fait des principes de la chariaa islamique la source principale de la législation. De plus, le projet dispose que les principes de la chariaa comportent, non seulement le coran et la sonna, mais aussi les interprétations adoptées par la doctrine islamique sounniste des textes du coran et de la sonna. Le projet de la constitution voté à la majorité par les membres de la commission constituante a été soumis au référendum qui a eu lieu le 15 décembre 2012 et approuvé par la majorité des électeurs.

D'autre part, pour garder l'aspect actuel du régime constitutionnel en Egypte, qui concilie la religion dans sa conception centriste et modérée et le modernisme, beaucoup d'auteurs proposent d'adopter la théorie des principes supraconstitutionnels, et considérer les droits et libertés publics pour toutes les catégories du peuple, sans discrimination aucune, et le refus de la domination du pouvoir politique par les religieux, comme fondements de l'Etat moderne et démocratique. Mais, cette thèse est rejetée par les auteurs, de tendance islamiste.

Le deuxième point qui suscite un débat national est celui de déterminer la nature du régime du gouvernement. La majorité des représentants des forces politiques préconise l'adoption du régime mixte appliqué en France, tandis que d'autres préfèrent l'adoption du régime parlementaire appliqué en grande Bretagne. Le projet élaboré par la

commission constituante opte pour le régime mixte adopté par la constitution française actuelle, celle de la cinquième République. La nouvelle constitution approuvée par référendum le 15 janvier 2012 adopte un régime semblable au régime instauré par la constitution actuelle en France.

Le troisième point qui fait l'objet du débat national est relatif au rôle de l'armée dans l'Etat. L'ensemble des forces politiques refusent, catégoriquement, que la constitution accorde à l'armée une place autre que sa mission de défendre le pays, et exigent la soumission du budget de l'armée au contrôle financier et politique du parlement, en plus du contrôle exercé par l'Organisme central des comptes. La nouvelle constitution approuvée le 15 décembre 2012 ne change en rien le statut précédent de l'armée, et ne lui accorde aucun rôle en dehors de son devoir de défendre les frontières du pays.

III- Les perspectives d'avenir et les conditions de la réussite du nouveau régime:

La révolution du 25 janvier 2011 marque une deuxième naissance de l'Egypte. Depuis ce grand événement, le pays tout entier est en mouvement permanent. Les différentes forces politiques réagissent rapidement et vivement à chaque événement politique. Les évolutions constitutionnelles qui ont eu lieu depuis la chute du régime de M. Moubarak sont sans précédent dans l'histoire de l'Egypte

Pourtant, la révolution n'a pas encore réalisé tous ses objectifs: les procès formés contre l'ex-président et les hauts responsables de son régime n'ont abouti qu'à un nombre limité des condamnations, pour les crimes commis contre les opposants au régime de l'ex-président, ainsi que pour les actes de corruption qu'ils ont commis, ce qui n'a pas calmé les esprits revoltés contre ce régime. Beaucoup de juristes et d'hommes politiques souhaitent, à juste titre, la promulgation d'un décret-loi qui crée un organisme judiciaire spécial qui aura pour mission les investigations sur les actes criminels commis contre les révolutionnaires par les forces de l'ordre et les agents de l'ex-président Moubarak. Cette proposition se justifie par le fait que la plupart des accusés traduits devant la justice pour des crimes commis contre les révolutionnaires ont été acquittés par les tribunaux ordinaires car les preuves ont été détruites avant qu'elles soient examinées par ces cours.

D'autre part, les jeunes qui ont déclenché la révolution n'ont réussi à avoir qu'un nombre minime de sièges au parlement, faute de moyens financiers et d'expérience politique, les partisans de l'ancien régime mènent une contre révolution pour créer un état de crise et de désordre pour déstabiliser le nouveau régime, tandis que les partis politiques mènent des batailles politiques loin des préoccupations et des aspirations des masses populaires qui ont souffert sous le régime précédent et qui continuent à affronter une crise économique aigüe.

Plusieurs éléments donent l'espoir d'un avenir meilleur et stable pour l'Egypte: le gouvernement actuel, le parlement, qui a exercé ses fonctions pendant six mois avant d'être dissout en vertu de la décision de la Cour constitutionnelle, et les leaders des partis politiques, ainsi que le nouveau président de la République élu le 17 juin 2012, proposent des projets ambitieux pour le développement du pays, et s'engagent à respecter les droits et libertés publics, ainsi que les traités internationaux signés par l'Egypte, Alazhar, qui est l'institution religieuse officielle, centriste et modérée, déploie de grands efforts, appuyé par l'église égyptienne, en vue de rassembler toutes les fractions politiques autour des objectifs communs qui réalisent l'unité nationale, et les mouvements des jeunes sont devenues un vrai contre - pouvoir qui exerce un contrôle populaire sur le gouvernement.

La réussite du nouveau régime qui gouverne l'Egypte actuellement dépendra de trois facteurs: prendre en considération les aspirations légitimes des différentes forces politiques pour diminuer les tensions entre elles, modifier la Constitution promulguée en décembre 2012 et abroger les dispositions qui ouvrent la porte à des conflits et des controverses, et qui sont refusées par les partis politiques de tendance libérale et les intellectuels, pour que la Constitution soit plus équilibrée et démocratique, fondée sur un vrai consensus national, et enfin, la résolution de la crise économique que le pays affronte, et surtout le développement des secteurs productifs pour créer des nouveaux emplois et résoudre le problème du chômage des jeunes qui arrivent chaque année sur le marché du travail. Si le gouvernement n'arrive pas à réaliser ces trois objectifs, il ne pourra pas gagner les prochaines élections, et il sera écarté du pouvoir dans les prochaines échéances électorales, comme c'est la règle de la démocratie.

BIBLIOGRAPHIE

Dr. Taimour Mostafa-Kamel, "L'élaboration de la Nouvelle Constitution dans le Processus la Démocratisation en Egypte Enjeux et Défis de la Nouvelle Période", *Anayasa Hukuku Dergisi/Journal of Constitutional Law/Revue de Droit Constitutionnel*, 1/, 2012, pp. 493-532.